

Effect of Commitment and Acceptance Therapy on Social and Emotional Adjustment in Mothers of Children with Mental and Physical Disabilities

*Leyla Shaker Ardakani¹, Mehdi Rahimi², Maryam Saleh Zadeh³

Author Address

1. Master of Science (MSc), Islamic Azad University, Yazd, Iran;

2. Assistant Professor, Yazd University, Yazd, Iran;

3. Assistant Professor, Yazd University, Yazd, Iran.

*Corresponding Author Address: Islamic Azad University, Yazd.

*Tel: 00983538250451; *E-mail: mehr_139091@yahoo.com

Received: 2015 October 25; Accepted: 2016 February 4.

Abstract

Background & Purpose: A healthy family environment is a major contributor to mental health. Environment can be adjusted so as not to destroy life if not improve it. The aim of this study was to investigate the effect of Acceptance and Commitment Therapy on the social and emotional adjustment of mothers of children with mental and physical disabilities.

Methods: The study employed a pretest-posttest quasi-experimental design. The sample consisted of 40 mothers selected through convenience sampling. The participants were divided into experiment and control groups randomly and completed Bell's Adjustment Inventory. The experiment group received 8 sessions of group ACT.

Results: The results of MANCOVA confirmed the positive effect of group ACT on social ($P<0.001$) and emotional adjustment ($P<0.001$), with a significant effectiveness of treatment.

Conclusion: We can recommend group ACT to help mothers of children with disabilities cope with their problems.

Keywords: Acceptance and Commitment Therapy, Social Adjustment, Emotional Adjustment, Mental and Physical Disability.

اثربخشی شیوه درمان مبتنی بر تعهد و پذیرش بر سازگاری اجتماعی و عاطفی مادران با فرزند معلول ذهنی و جسمی

*لیلا شاکر اردکانی^۱، مهدی رحیمی^۲، مریم صالح‌زاده^۳

توضیحات نویسندگان

۱. کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی، یزد، ایران؛

۲. استادیار، دانشگاه یزد، یزد، ایران؛

۳. استادیار، دانشگاه یزد، یزد، ایران.

*آدرس نویسنده مسئول: دانشگاه آزاد اسلامی یزد.

*تلفن: ۰۰۹۸۳۵۳۲۵۰۴۵۱ *رایانامه: mehr_139091@yahoo.com

تاریخ دریافت: ۳ آبان‌ماه ۱۳۹۴؛ تاریخ پذیرش: ۱۵ بهمن‌ماه ۱۳۹۴

چکیده

زمینه و هدف: مهم‌ترین عامل سلامت روانی، وجود محیط خانوادگی سالم است. محیط زندگی را می‌توان طوری تنظیم کرد که اگرچه سبب بهبود وضع افراد نشود، موجب تخریب آن‌ها نیز نباشد. هدف پژوهش حاضر بررسی میزان اثربخشی شیوه درمانی مبتنی بر تعهد و پذیرش بر سازگاری اجتماعی و عاطفی مادران فرزندان معلول ذهنی و جسمی است.

روش‌بررسی: پژوهش حاضر از نوع نیمه‌آزمایشی با طرح پیش‌آزمون پس‌آزمون همراه با گروه کنترل بود. بدین منظور ۴۰ نفر از مادران دارای فرزند معلول ذهنی به‌روش نمونه‌گیری دردسترس انتخاب و سپس به‌صورت تصادفی به دو گروه ۲۰ نفره آزمایش و کنترل تقسیم شدند. هر دو گروه پرسشنامه سازگاری بل را تکمیل کرده و افراد گروه آزمایش در هشت جلسه تحت‌درمان گروهی «مبتنی بر تعهد و پذیرش» قرار گرفتند. درنهایت اطلاعات جمع‌آوری‌شده به‌وسیله پرسشنامه با استفاده از روش آماری تحلیل کواریانس تجزیه و تحلیل شد.

یافته‌ها: نتایج آماری نشان داد شیوه درمانی مبتنی بر تعهد و پذیرش در مقیاس سازگاری اجتماعی گروه آزمایش از ۲۲/۲ به ۱۱/۹۰ ($p < 0/001$) رسید؛ ولی در گروه کنترل تغییری مشاهده نشد. همچنین در مقیاس سازگاری عاطفی در گروه آزمایش از ۲۱/۳ به ۱۱/۰۰ کاهش پیدا کرد ($p < 0/001$)؛ لیکن در گروه کنترل تغییر درخور توجهی یافت نشد.

نتیجه‌گیری: درمان مبتنی بر تعهد و پذیرش می‌تواند یکی از راهکارهای مقابله با مشکلات عدیده مادران فرزند معلول به‌شمار آید.

کلیدواژه‌ها: شیوه درمانی مبتنی بر تعهد و پذیرش، سازگاری اجتماعی، سازگاری عاطفی، معلولیت جسمی و ذهنی.

می‌گیرند. همچنین واکنش بیشتری با مسائل هیجانی و روابط خانوادگی و خارج از خانواده نشان می‌دهند (۴).

در مطالعه‌ای که درباره مشکلات روانی اجتماعی خانواده‌های کودکان معلول انجام گرفت مشخص شد والدین کودکان عقب‌مانده ذهنی و جسمی روان‌رنجوری بیشتری را در مقایسه با خانواده‌های عادی داشتند. همچنین سازگاری شناختی و عاطفی در خانواده‌های عقب‌مانده ذهنی کمتر بود (۵). متخصصان دست‌اندرکار می‌توانند با کمک به والدین از میزان رنج و اندوه آن‌ها بکاهند و در رسیدن به مراحل سازگاری آن‌ها را یاری کرده و از درمان‌های متعددی برای سازگاری اجتماعی و عاطفی افراد، استفاده کنند. یکی از این نوع درمان‌ها، درمان جدید به نام درمان مبتنی بر تعهد و پذیرش بوده که حاصل موج سوم است (۳). از آنجاکه این روش درمانی مبتنی بر ایجاد انعطاف‌پذیری روانی است، در مقایسه با روان‌درمانی‌های دیگر این مزیت را دارد که جنبه‌های انگیزشی را به‌همراه جنبه‌های شناختی به‌جهت تأثیر و تداوم بیشتر اثربخشی درمان در نظر می‌گیرد. مطالعات انجام‌شده، درمان مبتنی بر پذیرش و تعهد را به‌عنوان درمانی مناسب برای اختلال‌های خلق، اختلال اضطراب پس از سانحه، اختلال هراس، اختلال اضطراب منتشر، اختلال صرع مقاوم به درمان، سوءمصرف مواد، اسکیزوفرنیا و درد مزمن مطرح کرده‌اند (۶).

همچنین این درمان در کاهش استرس شغلی و اضطراب و استرس تجربه‌شده به‌وسیله والدین کودکان عقب‌مانده نیز مؤثر بوده است (۷). با توجه به جدیدبودن درمان مبتنی بر تعهد و پذیرش و اثربخشی آن در اختلال‌های روانی و اینکه معلول‌بودن نیز نوعی اختلال روانی در DSM IV محسوب‌شده که علاوه بر خود بیمار بر خانواده‌اش نیز فشار وارد می‌کند. همچنین تاکنون راهکار درمانی مناسبی برای خانواده‌های دارای فرزند معلول ارائه نشده است. همچنین با توجه به آنکه مادر نقش اساسی در حفظ تعادل روانی اجتماعی خانواده را داشته و ایجاد تنش و فشار در مادر بر سایر اعضای خانواده اثر می‌گذارد؛ پس توجه به وضعیت مادران و سازگار کردن یا درمان آنان اهمیت زیادی دارد. با وجود درمان‌های متعدد در زمینه بیماری‌های روانی، روش درمانی مبتنی بر تعهد و پذیرش را به‌دلیل جدیدبودن درمان و اثربخشی آن در بیماری‌های روانی و اختلالات اضطرابی انتخاب کرده و پژوهش حاضر باهدف بررسی شیوه درمانی مبتنی بر تعهد و پذیرش بر بهبود سازگاری اجتماعی و عاطفی مادران دارای فرزند معلول ذهنی و جسمی اجرا گردید.

۲ روش بررسی

روش پژوهش حاضر روش شبه‌آزمایشی با استفاده از طرح پیش‌آزمون پس‌آزمون با گروه کنترل بود. جامعه آماری این پژوهش را تمامی والدینی تشکیل دادند که کودکانشان مبتلا به معلولیت ذهنی و جسمی در شهرستان یزد بودند. نمونه‌گیری به‌صورت در دسترس انجام شد. در بین افراد نمونه، مادرانی انتخاب شدند که نمره سازگاری اجتماعی و عاطفی در حد متوسط و کمتر داشته و داوطلب شرکت در جلسات درمانی بودند. با توجه به پژوهش‌های صورت‌گرفته و نمونه‌های انتخاب‌شده در مطالعات پیشین، در این پژوهش تعداد نمونه ۴۶ نفر از مادرانی با کودکان مبتلا به معلولیت ذهنی و جسمی،

بروز معلولیت در فرزندان، اختلال‌های عاطفی و مشکلات اقتصادی زیادی را در خانواده ایجاد می‌کند؛ به‌نحوی که یک‌یک افراد خانواده دچار بحران‌هایی ناشی از وجود فرد معلول می‌شوند. در این خانواده‌ها رابطه‌ها سرد و تیره شده و روابط اجتماعی آن‌ها نیز محدود می‌شود. سایر فرزندان مبتلا به مشکلات عاطفی و اجتماعی می‌شوند و به‌طور کلی بهداشت روانی خانواده که ضامن سلامت کودکان و سرمایه‌های فردی اجتماعی است، به‌شدت به‌مخاطره می‌افتد (۱)؛ بنابراین مراقبت مداوم از چنین کودکانی، برای اعضای خانواده اغلب پراضطراب بوده و تأثیر مشکلات این کودکان روی خانواده می‌تواند محدودکننده یا نفاق‌افکن باشد که به‌صورت ناسازگاری روانی، اجتماعی، عاطفی و اقتصادی مطرح می‌شود. تعداد درخور توجهی از خانواده‌های ایرانی از اثرات منفی داشتن کودکی معلول و بار مراقبتی آن و فشارهای روانی اجتماعی و مالی ناشی از آن رنج می‌برند؛ لذا این عوامل می‌توانند، ثبات خانوادگی را برهم زده و باعث برهم‌ریختگی سازمان خانواده شوند. از طرف دیگر بسیاری از متخصصانی که با افراد معلول و استثنایی کار می‌کنند به اهمیت توجه به این خانواده‌ها واقف بوده و همچنین اثرات حضور کودک معلول را بر پویایی خانواده درک می‌کنند (۲).

وجود کودک معلول ذهنی در خانواده، بر سازگاری والدین و چگونگی کنارآمدن با احساسات خود تأثیر می‌گذارد. سازگاری مفهومی کلی است که راهبردهای اداره‌کردن موقعیت‌های اضطراب‌زای زندگی، اعم از تهدیدهای واقعی و غیرواقعی را شامل می‌شود (۲). سازگاری اجتماعی، رفتار موزون و هماهنگ با جامعه و شناخت و پذیرش واقعیت‌های اجتماعی و قدرت سازگاری با اجتماع خویش بوده که این سازگاری ممکن است با تغییر دادن خود یا محیط به‌دست آید (۳). سازگاری اجتماعی مکانیزی است که فرد به‌موجب آن ثبات عاطفی پیدا می‌کند. سازگاری عاطفی، سلامت روانی خوب و رضایت از زندگی شخصی و هماهنگی میان احساسات و فعالیت‌ها و افکار است (۳).

کارنر در سال ۱۹۵۳ در تحقیقی با عنوان «احساس والدین درباره کودک عقب‌مانده» اشاره دارد که میزان سازگاری خانواده‌های دارای فرزند عقب‌مانده برحسب اطلاع والدین از عقب‌ماندگی ذهنی کودک و واقع‌بینی آن‌ها تغییر می‌کند. همچنین باید خاطر نشان کرد در پدر و مادر این تمایل وجود دارد که برای فرزند خود کاری انجام بدهند و علاقه دارند از نزدیک در اقدام لازم مشارکت داشته باشند؛ اما نگرش‌ها و احساس‌های هیجانی و عاطفی منفی از یک‌سو و نداشتن آگاهی لازم (اغلب نمی‌دانند که چگونه شروع کنند) از سوی دیگر مانع از تصمیم‌گیری صحیح آن‌ها می‌شود.

لیکن مادران با توجه به ساختار شخصیتی خود بیشتر احساس مسئولیت یا گاهی احساس گناه می‌کنند. این مکانیزم، باعث کسب اطلاعات بیشتر در زمینه ناتوانی و معلولیت فرزند و حمایت افراطی از کودک معلول می‌شود. از طرفی چون مادران بیشتر وقت و انرژی خود را صرف کودک می‌کنند، بیشتر از پدران با همسایگان و اطرافیان و فامیل‌ها ارتباط داشته و در معرض توضیح دادن وضعیت کودک قرار

بی‌سوادی (این پرسشنامه برای بی‌سوادان کاربردی ندارد) و تکمیل نکردن پیش‌آزمون یا پس‌آزمون، بود. ابزارهای پژوهش: از پرسشنامه سازگاری بل برای جمع‌آوری داده‌ها استفاده شد. این پرسشنامه را بل در سال ۱۹۶۱ تدوین کرد. پرسشنامه بل توسط بهرامی در سال ۱۳۷۱ بعد از ترجمه و ویرایش روی ۲۰۰ نفر به صورت تصادفی اجرا شد (۸). پایایی این آزمون با روش آلفای کرونباخ بر اساس ۸۰ سؤال تأمین‌کننده تمام بخش‌های محاسبه‌شدنی از قبیل سازگاری کل، سازگاری در خانه، سازگاری بهداشتی، سازگاری اجتماعی، سازگاری عاطفی و سازگاری شغلی یا تحصیلی، محاسبه و ضریب آلفای آن معادل ۰/۸۹ گزارش شد (۸). در پژوهش حاضر نیز میزان آلفای کرونباخ در سازگاری اجتماعی و عاطفی به ترتیب، ۰/۷۲ و ۰/۷۵ به دست آمد. در این پژوهش تنها از سؤالات مربوط به سازگاری عاطفی و اجتماعی استفاده شد (۹). هرچه امتیاز کسب‌شده در این پرسشنامه کمتر باشد سازگاری بیشتر است. روش اجرا جهت گروه آزمایش در این پژوهش، هشت جلسه ۶۰ دقیقه‌ای طراحی شده و در ادامه آمده است.

انتخاب شدند و به‌طور تصادفی در دو گروه آزمایشی و کنترل قرار گرفتند. اعضای هر گروه با رعایت اصول اخلاقی پژوهش از جمله اخذ رضایت‌نامه از تمام افراد شرکت‌کننده در تحقیق و محرمانه‌بودن مباحث، به‌طور مساوی به ۲۳ نفر تقسیم شدند؛ ولی در نهایت تعداد شرکت‌کنندگان در هر گروه به ۲۰ نفر رسید. آزمودنی‌ها در گروه سنی ۲۰ تا ۴۵ سال قرار داشتند و بیشتر افراد در هر دو گروه در رده سنی ۲۵ تا ۳۰ سال بودند. میزان تحصیلات افراد مطالعه‌شده در گروه‌ها بدین شرح بود: گروه آزمایش در مقطع زیردیپلم چهار نفر و گروه کنترل پنج نفر، دیپلم در گروه آزمایش هفت نفر و گروه کنترل ۹ نفر و تحصیلات بالاتر از دیپلم تا لیسانس در گروه آزمایش ۹ و گروه کنترل ۶ نفر. معیارهای ورود عبارت بود از: مادرائی که فرزندشان در دامنه سنی از نوزاد تا ۱۸ سال بود؛ مادرائی که فرزندان آن‌ها به تشخیص معلولیت ذهنی و جسمی توسط پزشک متخصص رسیده بود؛ مادرائی که دارای نمره سازگاری اجتماعی و عاطفی ضعیف یا متوسط بودند. معیارهای خروج نیز شامل شرکت نکردن مستمر در کلاس‌های آموزشی و

جدول ۱. جلسات درمانی

| | |
|--|------------------|
| رابطه درمانی، آموزش در خصوص کودکان معلول ذهنی و جسمی، خانواده‌های دارای کودک معلول و مشکلات آن‌ها آموزش در خصوص درمان مبتنی بر پذیرش و تعهد و اهداف آن چگونه کودک معلول ذهنی و جسمی در عملکرد روزمره خانواده تداخل کرده و تبدیل به یک مسئله در زندگی او شده است؟ بحث در خصوص پاسخ‌های اضطرابی سازگاران در زندگی خود و فرزندان | جلسه ۱ |
| درماندگی خلاق: بررسی راهبردهای کنترل خاصی که فرد تاکنون استفاده کرده است. بررسی هزینه‌ها و خساراتی که این راهبردها در زندگی فرد داشته‌اند. بررسی فواید این راهبردهای کنترل، معرفی راهبردهای کنترل به عنوان مسئله، استعاره شخص در چاه، آموزش مراجع در خصوص اینکه چگونه با استفاده از تمرینات ذهن‌آگاهی یاد بگیرد که به جای واکنش به اضطراب آن را مشاهده کند. | جلسه ۲ |
| پذیرش و زندگی طبق ارزش‌ها: تمرکز بر کنترل به عنوان راهبردی بی‌فایده در برخورد با اضطراب، کنترل دنیای بیرونی در مقابل دنیای درونی، آموزش پذیرش فرزند با ذهن‌آگاهی، بررسی ارزش‌ها، اهداف در برابر ارزش‌ها حرکت به سمت یک زندگی ارزشمند با خود پذیرا و مشاهده‌گر: انواع خود، خود به‌عنوان زمینه در مقابل خود به‌عنوان محتوا، استعاره صفحه شطرنج، خود مشاهده‌گر | جلسه ۳ جلسه ۴ |
| ایجاد الگوهای منعطف رفتار از طریق مواجهه ارزش‌محور: تمایل به جای اجتناب، استعاره مسافران در اتوبوس، مواجهه سنتی چگونه عمل می‌کند؟ | جلسه ۵ |
| در ۲ جلسه آخر به بیمار کمک شد چگونه در پاسخ به فکر عذاب آورش، خزانه رفتارهایش را توسعه دهد و الگوهای منعطف‌تر را ایجاد نماید. از طریق ذهن‌آگاهی، ارزش‌ها و تعهد (مشارکت در فعالیت‌های ارزش‌محور)، مراجع آموخت که چگونه با نگرش خود در زمان حال، افکار و هیجانات نامطبوع را بپذیرد و به‌طور عینی توصیف کند. بیمار از طریق فعالیت‌های انتخاب‌شده، تکنیک‌های تمرین‌کرده و چگونگی برخورد با موانع در یک زندگی ارزشمند را مرور کرد. | جلسه ۶-۸ |

قرار گرفتند. بیشتر افراد شرکت‌کننده مدرک دیپلم داشتند. همچنین اکثر افراد شرکت‌کننده در گروه سنی ۲۵ تا ۳۰ سال بودند. برای ارزیابی اثربخشی برنامه آموزش درمان مبتنی بر پذیرش و تعهد پس از تأیید نرمال بودن و برابری واریانس‌ها محدودش‌کنندگی نمره پیش‌آزمون بر پس‌آزمون از آنالیز کواریانس استفاده شد.

جدول ۲. میانگین و انحراف معیار متغیرها در پیش‌آزمون و پس‌آزمون

| متغیر | گروه‌ها | پیش‌آزمون | | پس‌آزمون | |
|------------|---------|-----------|--------|----------|--------|
| | | میانگین | انحراف | میانگین | انحراف |
| قدرت آزمون | | | | | |
| اندازه اثر | | | | | |
| مقدار p | | | | | |

۳ یافته‌ها

افراد شرکت‌کننده در این پژوهش شامل ۴۰ نفر از مادران دارای کودکان مبتلا به معلولیت ذهنی و جسمی که به‌روش نمونه‌گیری دردسترس انتخاب‌شده و به‌صورت تصادفی در دو گروه ۲۰ نفره آزمایش و کنترل

| | | معیار | | معیار | | | |
|-----------------|-------------|-------|------|-------|------|--------|------|
| سازگاری اجتماعی | گروه آزمایش | ۲۲/۲ | ۲/۷۰ | ۱۱/۹۰ | ۲/۲۶ | <۰/۰۰۱ | ۰/۵۴ |
| | گروه کنترل | ۱۷/۱ | ۲/۷۱ | ۱۷/۰۵ | ۲/۴۵ | | ۱/۰۰ |
| سازگاری عاطفی | گروه آزمایش | ۲۱/۳ | ۳/۰۲ | ۱۱/۰۰ | ۲/۷۱ | <۰/۰۰۱ | ۰/۴۹ |
| | گروه کنترل | ۱۵/۹ | ۳/۴۷ | ۱۶/۸۰ | ۳/۴۴ | | ۱/۰۰ |

پذیرش و تعهد تغییر کارکردهای افکار با دستکاری زمينه کلامی بوده که فکر در آن رخ می‌دهد. در این درمان افزایش تمایل فرد به تجربه رویدادهای درونی همان‌گونه که هستند، تأکید می‌شد. تحقیقی دیگر نیز بیانگر این موضوع است. زمانی که مادران پذیرش را در خود افزایش داده و توانستند بر رویدادهای منفی درونی کنترل داشته باشند، اضطرابشان کمتر شد (۲۰). در اینجا هدف کمک به فرد این است که یک فکر و احساس و خاطره و هیجان بد را فقط به عنوان یک فکر و احساس و... تجربه کند و به جای پاسخ به آن به انجام آنچه در زندگی مهم و راستای ارزش‌هایش بوده، بپردازد. داشتن این عوامل به خودی خود مسئله نبوده بلکه مسئله اصلی تلاش فرد برای پاسخ به آنها، است. درحقیقت هدف، افزایش خزانه رفتاری فرد در حضور رویدادها و وقایع منفی است. چیزی که انعطاف‌پذیری روان‌شناختی نامیده می‌شود. تحقیقات نشان داد درمان مبتنی بر تعهد و پذیرش، به واسطه انعطاف‌پذیری روان‌شناختی، استرس و درد طولانی‌مدت را کاهش می‌دهد (۲۱). فرایندهای مرکزی درمان تعهد و پذیرش به مراجع یاد داد چگونه بازداري فکر را رها کند. از افکار مزاحم گسلیده شود. به جای خود مفهوم‌سازی شده، خود مشاهده‌گر را تقویت کند. رویدادهای درونی را به جای کنترل بپذیرد. ارزش‌هایش را تصحیح کرده و به آنها بپردازد. این نتایج با پژوهش دیگری همسوس است که توانستند با بازداري افکار خود بیماری فیبرومیالژیا را بهبود بخشند (۲۲).

والدین برای ایفای صحیح مسئولیت‌هایشان از سویی و از سویی دیگر غلبه بر احساسات منفی خویش، باید اطلاعات و شناخت لازم و جامعی دربارهٔ کودکان و خودشان و خودشان و خانواده خود، داشته باشند. والدین باید بدانند با مشکلات و هیجانات خود چگونه کنار بیایند. تحقیقات نشان می‌دهد والدین کودکان عقب‌مانده ذهنی از راهبردهای ناکارآمد بیشتر استفاده می‌کنند که رابطه عکس با سلامت روان دارد (۱۴/۱۵/۱۶). در پژوهشی بیان شد در والدین کودکان عقب‌مانده به دلیل فشار روانی بیشتر، علائم مربوط به اضطراب، خستگی عاطفی، پرخاشگری و غم مزمن بیشتر دیده می‌شود (۱۲). همچنین تحقیقات نشان داده والدین کودکان عقب‌مانده از شیوه‌های مقابله‌ای به جای مشکل‌مدار استفاده می‌کنند (۱۵/۱۶).

شیوه درمانی مبتنی بر تعهد و پذیرش سبب بهبود سازگاری عاطفی مادران دارای فرزند معلول ذهنی و جسمی نیز می‌شود. نتایج این پژوهش با تحقیق (۱۱) همسوس است. در تبیین اثر درمانی مبتنی بر پذیرش و تعهد در بهبود سازگاری عاطفی می‌توان گفت: آموزش پذیرش باعث می‌شود که مادران احساس‌ها و نشانه‌های فیزیکی و روانی خود را بپذیرند و قبول این احساس‌ها باعث کاهش توجه و حساسیت بیش‌ازحد درمقایسه با گزارش این نشانه‌ها در آنان می‌شود.

نتایج جدول ۲ نشان می‌دهد، مقیاس سازگاری اجتماعی در گروه آزمایش قبل از اجرای درمان درمقایسه با پس از اجرای آزمون کاهش معناداری داشته و از ۲۲/۲ به ۱۱/۹۰ رسیده است ($p < 0.001$)؛ اما در گروه کنترل تغییری نداشت (از ۱۷/۱ به ۱۷/۰۵ رسید). همچنین سازگاری عاطفی در گروه آزمایش قبل از اجرای درمان مبتنی بر تعهد و پذیرش، درمقایسه با پس‌آزمون دارای کاهش معناداری بوده و از ۲۱/۳ به ۱۱/۰۰ تغییر کرده است ($p < 0.001$)؛ ولی در گروه کنترل ۱۵/۹۰ به ۱۶/۸۰ رسیده و تغییر معناداری مشاهده نشد؛ لذا نتایج مشخص می‌کند درمان مبتنی بر تعهد و پذیرش بر سازگاری عاطفی و اجتماعی والدین دارای کودک مبتلا به معلولیت ذهنی و جسمی مؤثر بوده است.

۴ بحث

نتایج تحلیل داده‌های جمع‌آوری شده بیان می‌کند شیوه درمانی مبتنی بر تعهد و پذیرش سبب بهبود سازگاری اجتماعی مادران دارای فرزند معلول ذهنی و جسمی می‌شود. نتایج این پژوهش با تحقیق (۱۱/۱۲/۱۳) همسوس است. مطالعه‌ای با عنوان تأثیر آموزش خانواده بر سلامت روانی والدین دارای کودک عقب‌مانده ذهنی آموزش‌پذیر نشان داد در سطح ۵ صدم بین نمرات پیش‌آزمون پس‌آزمون در خرده‌مقیاس علائم جسمانی، اضطراب و بی‌خوابی، کارکرد اجتماعی و افسردگی و خیم، تفاوت معنادار مشاهده شد؛ به طوری که سلامت روانی گروه آزمایش بیشتر از گروه کنترل بوده و این نشان‌دهنده تأثیر مثبت آموزش خانواده در سلامت روانی والدین کودکان عقب‌مانده ذهنی آموزش‌پذیر است (۱۱). پژوهشی با عنوان بررسی جامع از مدل درمان مبتنی بر تعهد و پذیرش برای دردهای مزمن، چنین نتیجه داد: بین ACT و فرایندهای خود همبستگی متوسطی بوده و با شدت درد و ناراحتی عاطفی و ناتوانی ارتباط معناداری دارد. این تجزیه و تحلیل از منابع موجود بسیار جامع و بسیار جدید از دانش علمی در ارزیابی مدل نظری ACT در درد مزمن به شمار می‌رود (۱۲). در مطالعه‌ای دیگر، پریشانی روانی در میان والدین کودکان مبتلا به عقب‌ماندگی ذهنی در امارات متحده عربی بررسی شد. یافته‌ها نشان داد: خانواده‌هایی که سطح اجتماعی اقتصادی ضعیف دارند، نرخ علائم اختلال شناختی، افسردگی، اضطراب و ناامیدی بیشتری میان پدر و مادر همراه است (۱۳).

در تبیین نتیجه بالا می‌توان بیان کرد تکنیک‌های درمان مبتنی بر پذیرش و تعهد توانستند، فکرکردن دربارهٔ مراحل فائق آمدن بر واقعه منفی را به خوبی هدف قرار دهند. استفاده از تکنیک‌های گسلش و پذیرش میزان آزارندگی این موقعیت را در بیماران کاهش داد. تکنیک گسلش شناختی مبتنی بر فرایند تضعیف تدریجی کارکردهای تنظیم رفتاری و تأثیرات لفظی رویدادهای درونی است. هدف درمان مبتنی بر

در نتیجه سازگاری آن‌ها بهبود می‌یابد.

پذیرش جایگزینی مهم برای اجتناب بر اساس تجربه‌بوده که شامل پذیرش فعال و آگاهانه رویدادهای شخصی است که با تاریخچه فرد مرتبط شده و با نبودن تلاش لازم برای کاهش فراوانی یا تغییر شکل آن رویدادها، مخصوصاً زمانی که باعث آسیب‌های روان‌شناختی شده، مربوط است. پذیرش باعث می‌شود فرد هرآنچه تجارب درونی یعنی افکار و احساسات و خاطرات بدنی ارائه می‌دهد، بدون نیاز به دفاع در برابر آن‌ها بپذیرد. درحقیقت مداخلات مبتنی بر پذیرش می‌خواهند مراجع تمرکزش را از تغییر و کاهش نشانه به داشتن زندگی ارزشمند تغییر دهد. با ایجاد پذیرش، فضایی برای مراجع به وجود می‌آید که به امور مهم و ارزشمند زندگی‌اش بپردازد. در پژوهش‌های دیگر نیز استفاده از تکنیک پذیرش و گسلش سبب کاهش میزان آزارندگی موقعیت برای افراد شد؛ درحالی‌که در این درمان محتوای فکر به‌طور مستقیم هدف قرار داده نشد (۲۳).

مشاهده بدون قضاوت افکار منجر به درک این موضوع می‌شود که این‌ها فقط فکری بوده و انعکاسی از واقعیت نیستند؛ بنابراین ضرورتی برای اتخاذ راهبردهای اجتنابی و کنترل برای این افکار نخواهد بود. از این طریق درمان مبتنی بر پذیرش و تعهد با اثرگذاری بر فرآیند اجتناب تجربه‌ای، تمایل روان‌شناختی را در بیمار افزایش داده و باعث افزایش انعطاف‌پذیری روان‌شناختی می‌شود. همچنین بعد پذیرش را بهبود می‌بخشد.

همچنین از آنجا که مادر با دیدن فرزند خود احساس غرور می‌کند و به مرور به حالتی عاطفی تبدیل می‌شود، چون کودک عقب‌مانده پاسخی برای مادر نداشته و او کم‌کم به عقب‌ماندگی کودک خود پی می‌برد، پس در رابطه عاطفی اختلال پیدا می‌شود. پژوهش‌ها نشان می‌دهد از

نظر کیفیت زندگی که شامل، رفاه مادی، سلامت جسمانی، روابط والدفرزند، روابط زناشویی، روابط فامیلی، روابط با دوستان، رفتارهای نوع‌دوستانه، رفتارسیاسی، ویژگی‌های شغلی، روابط شغلی، رضایت شغلی، رفتارهای ابتکاری‌هنری، فعالیت ورزشی و سازگاری اجتماعی و عاطفی می‌شود، عملکرد والدین کودکان عقب‌مانده ذهنی ضعیف‌تر از والدین کودکان عادی است (۱۶). همچنان‌که بیان شد تولد کودک معلول علاوه بر بحران‌های روانی متعدد سبب کاهش سازگاری اجتماعی و عاطفی والدین به‌خصوص مادران می‌شود (۱۸/۱۹)؛ ولی آموزه‌های روان‌شناختی می‌تواند تا حدی این بحران را کاهش دهد (۱۱/۱۳).

لذا با توجه به آنچه بیان شد، پیشنهاد می‌شود جهت تثبیت نتایج، پژوهش حاضر در جمعیت‌های دیگر نیز تکرار شود. همچنین پیشنهاد می‌شود که روش درمانی به‌کاربرده شده در این پژوهش با دیگر روش‌های درمانی در درمان اختلال‌ها و علائم خاص مقایسه شود.

پیشنهادهای کاربردی این پژوهش برگزاری دوره‌های آموزشی متعدد (در زمینه‌های مختلف) به‌منظور حمایت و افزایش اطلاعات خانواده‌های کودکان معلول ذهنی و جسمی، همچنین مداخلات چندوجهی، آموزش به کودکان معلول ذهنی و جسمی، معلمان، همسالان و مادران در کنار روش‌های درمانی دیگر جهت کاهش علائم کودکان، است.

۵ نتیجه‌گیری

نتایج این پژوهش بیان می‌کند شیوه درمان مبتنی بر تعهد و پذیرش بر سازگاری اجتماعی و عاطفی مادران با فرزند معلول ذهنی و جسمی اثربخش بوده است.

References

1. Bahrami F, Rezvan S. Relationship between Anxious Thoughts and Metacognitive Beliefs in High School Students with Generalized Anxiety Disorder. *IJPCP*. 2007; 13 (3):249-255. [Persian][[Link](#)]
2. Poorfaraj Emran M. Acceptance and commitment therapy effectiveness on students' social phobia. University of Medical Sciences and Health Services anymore. *Journal of Knowledge & Health*. 2011;18:1-5.[Persian] [[Link](#)]
3. Safavi M, Mousavi SM, Lotfi R. Correlation between Emotional Intelligence and Socio-emotional Adjustment in Pre-university Girl Students in Tehran in 2008. *Pajoohandeh Journal*. 2010;14(5):255–261.[Persian][[Link](#)]
4. Mobaraki A, Zadehbagheri G. Comparison of Knowledge and Attitude of Mothers with Mentally Retarded Children with Those without Mentally Retarded Children in Gachsaran (1382). 2003; 31; 81- 90.[Persian][[Link](#)]
5. Malekpoor M, Farahani H, Aghae A, Bahrami E. The Effect of Life-Skills Training on Mothers Stress Having Mentally Retarded and Normal Children. *JOEC*. 2006; 6 (2) :661-676.[Persian][[Link](#)]
6. Singhi PD, Goyal L, Pershad D, Singhi S, Walia BNS. Psychosocial problems in families of disabled children. *Psychology and Psychotherapy: Theory, Research and Practice*. 1990;63(2):173–182. [[Link](#)]
7. Roemer L, Orsillo SM. An open trial of an acceptance-based behavior therapy for generalized anxiety disorder. *Behavior therapy*. 2007;38(1):72–85.[[Link](#)]
8. Azin A, Mousavi SM. Investigate the role of schools of social adjustment of high school students. *Journal of Applied Sociology*. 2011;22(41):183-200.[Persian]
9. Aghamohamadian Sherbaf HR. Evaluate the effectiveness of two methods of psychoanalysis and cognitive therapy approach to increase the level of compatibility issues. [Master's thesis]. Tarbiat Modares University;1995.
10. Twohig MP, Hayes SC, Masuda A. Increasing willingness to experience obsessions: Acceptance and commitment therapy as a treatment for obsessive-compulsive disorder. *Behavior therapy*. 2006;37(1):3–13. [[Link](#)]
11. Shaghghi F, Kakajoybary E, Salami F. The effect of family education on the mental health of parents of mentally retarded children educable. PNU Tehran. 2009.
12. Vowles KE, Sowden G, Ashworth J. A Comprehensive Examination of the Model Underlying Acceptance and Commitment Therapy for Chronic Pain. *Behavior Therapy*. 2014 May 1;45(3):390–401.[[Link](#)]
13. Khamis V. Psychological distress among parents of children with mental retardation in the United Arab Emirates. *Social Science & Medicine*. 2007;64(4):850–857.[[Link](#)]
14. Salari M, Kashaninia Z, Davachi A, Zoladl M, BABAIE G. Effect of education on coping strategies of mothers who have educable mentally retarded children. 2001; 6(23):1-9.[Persian][[Link](#)]
15. Jazae K. Comparison of coping with stress in parents of mentally retarded children and normal primary school in Birjand city academic year 2000 -2001. *Journal of exceptional education*. 2003;29: 21- 24.[[Link](#)]
16. Zandi H. Examine the relationship between coping strategies and mental health in parents educable mentally retarded children and parents of normal children in Sanandaj. [Unpublished MA thesis in psychology]. University of Social Welfare and Rehabilitation Sciences: Tehran, Iran; 2006.[Persian]
17. Jamali T. Comparison of quality of life for parents of boys and girls educable mentally retarded and normal parents aged 10 -8 Tehran. [Unpublished MA thesis in psychology]. University of Social Welfare and Rehabilitation Sciences: Tehran, Iran.
18. Ronit GE. The differences between fathers and mothers of young adults with mental retardation in the stress levels coping strategies and attitudes toward integration of their sons/ daughters in to the community. University Haife.2002.
19. Schütze R, Rees C, Preece M, Schütze M. Low mindfulness predicts pain catastrophizing in a fear-avoidance model of chronic pain. *Pain*. 2010;148(1):120–127.[[Link](#)]
20. Warfield ME, Krauss MW, Hauser-Cram P, Upshur CC, Shonkoff JP. Adaptation during early childhood among mothers of children with disabilities. *Journal of Developmental and Behavioral Pediatrics*. 1999; 20 (1):9-16. [[Link](#)]
21. Hosseyniaei A, Ahadi H, Fata L, Heidarei A, Mazaheri MM. Effects of group acceptance and commitment therapy (ACT) based training on job Stress and Burnout. *Iranian Journal Of Psychiatry And Clinical Psychology*. 2013;19(2): 109-120.[Persian]
22. Gutiérrez O, Luciano C, Rodríguez M, Fink BC. Comparison between an acceptance-based and a cognitive-control-based protocol for coping with pain. *Behavior therapy*. 2004;35(4):767–783.[[Link](#)]
23. Izadi R, Abedi MR. Alleviation of obsessive symptoms in treatment-resistant obsessive-compulsive disorder using acceptance and commitment-based therapy. Feyz, *Journal of Kashan University of Medical Sciences*. 2013; 17(3):275-286. [Persian]